

Pamětní kniha
obce
Adamova.

Poliovirus: 103 listi



Kronika

obce

Adamova.

Tuto kroniku neboli knihu pamětní založil v měsíci listopadu (21.11.) v roce 1922 ve smyslu zákona republiky československé ze dne 30. ledna 1920, č. 80. sbírky zákonů a nařízení a ve smyslu nařízení vlády čp. čs. ze dne 9. června 1921, č. 211 sb. z. a nařízení František Mlýnek, ředitel měšťanské školy v Adamově, byl úkolem tím od obecního zastupitelstva adamovského usnesením ze dne 16. srpna 1921 pověřen. Tímtož usnesením zvoleni vedle jmenovaného „kronikáře“ za členy „letopisecké komise“ pánové Vojtěch Fiedra, učitel, a Adolf Brochárka, obuvník, jako jeden z nejstarších občanů.

Tato kniha pamětní má kromě listu titulního celkem 99 listů čili 198 stran, což obecní pečeti (nariskem) a obecní radou tuto stvrzuje se s opravou, že při stránkování strana 29, page 129. a 130. omylem vynechány, tak že poslední str. má číslo 201.

V Adamově v úterý dne 21. listopadu 1922.

Od 1. září 1925 jmenován ob. kronikářem J. Nabelík, řed. měšť. sk.

Od 19. 7. 1930 byl kronikářem p. Ant. Černý, který však nezaznamenal žádné zprávy

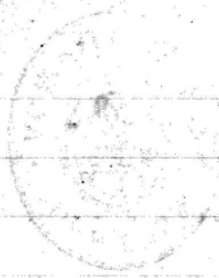
od r. 1937 jmenován kronikářem řed. školy p. Jov. Kraus, který kroniku doplnil a vedl do r. 1938.

Do 2. svět. války a t. 1946 jmenován kronikářem p. Alois Jilek, úředník zdejších

školských záležitostí, který doplnil kroniku za dobu válčnickou (1938-1945) a

25. I. 1923 F. Anderl
o. s. i.

pokračuje ve vedení do r. 1952



Handwritten text, possibly a title or header, appearing as a series of dark, somewhat illegible characters.

Handwritten text, possibly a title or header, appearing as a series of dark, somewhat illegible characters.

Main body of handwritten text, consisting of several lines of cursive script that are very faint and difficult to decipher.

Uvod.

Pera na sebe hu výjvě obecního zastupitelstva úkol obecního kronikáře jsem si dobře vědom, jaký význam úkol ten má pro kulturní dějiny obce, státu, národa. Ač mám jakési dějepisné a literární vědomosti, jsa pro školy měšťanské zkoušeným učitelem dějepisu, zeměpisu a jazyka českého jako vyučovacího, a ačkoli mám dobrou vůli úkolu kronikáře aspoň v části dostáti, přece vím přesvědčen, že odborným vědeckým požadavkům, jež na kronikáře se právem kladou, těžko mi bude vyhověti. Opírám se tedy při vyličení dějin obce v práce osvědčených spisovatelů odborníků. Lennou a přední pomůckou hu podání minulosti Adamova byla mi „Vlastivěda Moravská“, redigovaná původně františkem A. Slavíkem za spolupráce dr. Frant. Dvořáčkého a jiných. V „Vlastivědě“ pověřil jsem hu popisem okolí Adamova vlastně dílu I. „Přirodní poměry Moravy“, pak k dějinám obce dílu II. „Brněnský okres“ (od dr. J. Slavíka), „Blanský okres“ (od Jana Hriese). Dále čerpal jsem z Vlastivědy dílu „Morava za pravěku“ (od J. L. Červinky), z „Přívodce do moravských jeskyní“ (2 díly od dr. Martina Klíře a Floriána Koudeřky), z „Kroniky obecní školy adamovské, z obecního i farního archivu, z archivu lesního i továrního nřádu, konečně z ústního podání místních některých občanů, kteří pamětníky byli života zdejší obce před válkou světovou, za jejího trvání a v době převratu státního, kdy rodila se samostatnost československého národa. V té příčině byly mi cenné pokyny dány vlastně kolegou učitelem Vojtěchem Šedrou, jenž více jak desítkletý jeť přítel a jeť od několika let obecním tajemníkem. Vím a mám si zároveň výzkumných prací a objevů v Mor. Krasu, vlastně prací osvědčeného znalce Krasu dr. Karla Absolona a jiných, patřících k jeskynní sekce (Gruppe für Höhlenforschung) německého turistického spolku v Bonně. O výzkumech těch však myslím — vhodné jeť jen pokud se zmínovati, pokud jsou důležitý pro poměry obce Adamova, jinak patří do odborné literatury, na niš odkazují. — Jeť mou snahou nešťárně a dle možnosti věcně vlastně současně události vyličiti. Nerada-li se mi to vědy, neboť to vykládáno mi ve zlé.

F. Hlýnek

Poloha a rozloha obce Adamova.

Adamov, vesnice venkovského okresu brněnského, rozkládá se asi uprostřed Moravského Krasu v jeho směru od severu k jihu na jeho západním okraji většinou na levém břehu Svítavy a pravém břehu potoka Křtinského (spojeného od říční skály s potokem Jedovnickým.) Oba toky spojují se v osadě pod mostem vléčné dráhy u hostince Ludvíka Šumbery, jenž stojí na levém bř. Křtinského potoka při samém jeho ústí.

Na speciální mapy bývalého generálního štábu rakouského (nápis 8., sloupec XV.) leží střed obce (kostel) na $49^{\circ} 18' 8''$ s. š. a na $34^{\circ} 16' 20''$ v. d. dle Terza. ~ Katastrální rozloha (výměra) obce do r. 1912 měřila 67 ha, 53 a, 27 m², z čehož bylo 35 ha pole (na východní straně většinou), 547 ha luk (při Svítavě), 66 ha zahrad, 443 ha pastvin, 29 ha lesa, zbytek cesty, zahrady, řeka a plocha zastavěná. Poněvadž budovy nádražní stály původně na území obce Pilovic, byla část ka z katastru bilovického po dlouhém jednání úředním konečně z. 1920 přičteněna (z revíru "Jeřábek") k Adamovu, takže nyní (r. 1922) měří adamovský katastr 128 ha 61 a 75 m² s čistým katastrálním výnosem 294 q K 50 k. Pozemky přičtené jsou hlavně trati s nádražím, přilehlé louky u Svítavy s budovou č. 78 (dříve zabrána pro školu měšťanskou) a pole při trati (na záp. straně), pak část lesa na téže straně trati železniční. ~ Nadmořská výška osady (u kostela asi) dle gener. mapy je 260 m.

Polohopisný (situační) plán obce pořázen v r. 1913 firmou Ing. meura Jos. Sommer-a z Brna. Místní trati přičleňuje se na lev. bř. Svítavy k nádraží trati "Luhý", nejlepší to louky i z části pole na rovině, jež zastavěna parní pilou (z r. 1899) a jejím skladem dřeva, "Na Říčkách" nad továrnou k Mirově po obou str. Kř. potoka, "Spálenisko" = strán lesnatá přímo na sever obce k Olomučanům, "U sedmi dubů" strán (pole i les) nad vesovou cestou od kostela k Babicím, "Na Štrňovém" (pole a les) pod cestou ovou až k "Luhý" a chodníku z osady k nádraží a končící naproti lázeň přez Sv. k nádraží vedoucí tam, kde je vila nyní stavitele Štrňáka z Brna.

Základem Adamova byly a jsou budovy národní železnice. Stojí ve dvou skupinách: Jedna skupina se strojovou a elektrickou centrálou (v r. 1921 rozšířenou a komínem 45 m vys. oprávenou) stojí u Svítavy při východní cestě k Blanské pod lesy revíru Olomu-

čanského. Mezi strojovnou - její z části hnána turbínami vodou z náhonu Svítavy - a dílnami obráběcími jest ^{jedna přírůstek} budova obytná pro dělníky. Že předu pak u silničního mostu na samém břehu Svítavy je jednopatrová stará budova (č. 3.) v níž umístěna ode počátku pošta a byly některých továrních úředníků. Za touto skupinou závodních budov několik set kerku mezi Svítavou a náhonem v parku malém směrem k Blanskému stojí bývalý knížecí - nyní závodním patřící - zámeček ve slohu renesančním, jednopatrový, jsou v něm byly několika vyjších závodních úředníků.

Od popsané první skupiny závodních budov jdouce cestou (silnicí) podél levého břehu náhonu máme po levé straně své řadu domků závodů rovněž patřících, přilepených kárika na skalnatou strán vyběžku olomučanského. První dům (č. 6.) jest jednopatrový, oslání přízemní, v jednom (nejmenším) umístěn obchod (závodní) poměrnějším pbežím, jenž do r. 1921 býval v rohu tam, kde nyní stojí nová kotelná při cestě k Blanskému proti domu č. 6. - Tam kde vyběžek olomučanský se láme v pravém úhlu do Kótinského údolí, vede po hřebci skalním chodník náhon, na jehož úpatí stojí malá kaplička, vedle obchůdek (hokynářství) nad sklípkem skalním v r. 1921 přebudovaný, za ním pak směrem k vyběžku Kótinám na pravém bř. potoka jde silnice a podél ní řada domků, z nichž jednopatrový starší jest obecní radnice, v níž před lety i jedna třída školy obecní bývala. Za radnicí stojí v pokračování obytné stavení (dnes holičů Kótinů) a dále při silnici kancelářská budova závodní jednopatrová se povýšeným přízemím, z červených cihel - neomítaná - ve slohu německém. Vedle pomě-
 řud od silnice odsunutá stojí čimžová budova (prodelníky) dvou-
 patrová (č. 63.), praná u Sv. Anny nebo zkratově „porodnice“. Za ní pak na svahu pod lesem (pořád v levo k Olomučánům
 jdouce) vidíme roztroušeně se zahrádkami a s kousky poli státi
^{dvě} skupiny domky soukromníků. U dole u silnice velké závodní
 skladisté, za ním hasičské cvičiště, z něhož k severu palyba
 lesní cesta nahoru k Olomučánům. Jdouce silnicí dále ke Kóti-
 nám, dojdeme ke skupině 3 domků na straně k levo a dlouhému

přízemním stavení (závodním) s byty dělničkými na pravo k potoku. Tyto budovy po obou stranách silnice stojí na katastru Olomouce a tam patří, jouse pouze ke škole adamoovské přír dělení. O jejich přičlenění - zároveň s osadou Josefovem ve Křtiněském údolí - do katastru adamoovského právě se od delší doby jedná.

Podle zminěným domkům na potočném Křt. jednak na ústí rovince při jeho pr. břehu, jednak výše na stráněch babické vesce výše výše hodně pošinuty do údolí Křt. stojí většinou soukromé domky. Dva z nich jednopatrové - nejdelší ke vchodu do údolí pošinuty - stojí dosti vysoko na hodně strmé stráně.

Směrem do vsi od této skupiny domků na rovince při rameni potoku (jeho pravém břehu) stojí druhá skupina budov závodních, a to montovna pro stavbu lokomotiv, mostárna a pod, přestavěné velkým nákladem v r. 1920 - 1922. Mezi závoody a na stráně babického výběžku s budovanými domy vede úzká cesta ze vsi ke Křtinám. Po této cestě jdouce přijdeme ^{podle hostince „Kaučková“ a pokrač. „Kaučková“} na malé náměstí (náměstí) obce, uprostřed něhož stojí pumpa obecní a transformátor elektrického vedení osvětlovacího. Vpravo dolů vede ulice k potoku Křt., v níž jsou dva hostince („Drexlerův“ a v levo až u potoka a mostu „Šumberův“), dva obchody smíšeným zboží (v pr. „Tiefenbachův“ a v l. „Pládkův“), k nimž druhé se v domě hostince Šumberova „dělnický konsum“. V novém domku Horničkové v pr. je stanice čističská.

Z náměstí k nádraží jdouce máme po l. straně budovu lesního úřadu, vpravo výstavbou skupinu bývalé vily Müllinghausovy - nyní (od r. 1921) závodních bytů úřednických. Hlavní budova nad Litavou v r. 1922 rozšířena byla o 1 patro, je tedy teď dvoupatrová. S ní sousedí jednopatrová vila s velkou paládou (př. Procházkové), jež táhne se po pravé (směrem k nádraží) straně úzké cesty, při níž v pokračování dole vpravo stojí dvě menší budovy obytné, pak uprostřed řady výstavba vila (nyní obv. lékaři dr. Jg. Grydillovi patřící), dále pak venku už osady při ležící cestě.

Ke nádraží býví se přičelím k východu dva dvoupatrové domy pro původní dělnictvo a střednictvo ^z budované z bílých (šedých) cihel. V jejich sousedství přes nezastavěné ještě pole dále při cestě stojí jednopatrová budova obytná pro správce pily, majetek to knížecí.

Směrem z náměstí obce k nádraží po levé straně v pokračování linie lesníku v řadě stojí řada čtyř obytných domů, z nichž poslední jednopatrový sousedí se školou obecnou, oddělenou nízkou uličkou (cestou) dopravně na pole vedoucí. Dále v levo stojí školní jednopatrová budova na vyvýšené rovině s kostelem a farmí budovou. Tyto tři budovy z červených cihel ve slohu (roz. kostel) gotickém v r. 1857 knížetem ^{Aloisem} Janem Diecklensteinem ^z budované (rádověn se hřbitovem) tvoří střed nebo hlavní řadu psady.

Škola původně byla přízemní, v r. 1887 rozšířena o patro, r. 1893 přistavěna ve straně oddělená 4. třída. V pův. budově školní umístěn byl řídícího učitele s 3 malých pokojíků s kuchyní v přízemí, tři učírny a kabinet (v patře) sloužící zároveň za sborovnu. V přední školní v levo od vchodu pasazerna kamenná deska ve zdi s nápisem „Jejích Janostem knížeti Aloisi z Diecklenštejna - co zakladateli 1857 - a knížeti Janu z Diecklenštejna - co rozšířovateli této budovy 1887 věnuje se stále upomínkou vděčná obec“. Ke škole patří zahrada u budovy vlastní a druhá zahrada na straně v sousedství fary. Prostranství před školou a kostelem používá se jako letního eviště pro zácho školy obecní.

Farmí budova stojí nad kostelem poněkud na straně a jest přízemní, se všech stran zahrada obklopená. ^{Má nad vchodem nápis: Princeps a Diecklenstein fundavit a. d. 1857.}

Kostel postavený na vyvýšené rovině se školou a farmí budovou tvoří ladný stavitelecký celek. Sloh jeho zůstá gotika. Zarvěcen je patronce horníků sv. Barbory. Hlavní oltář je skládací, krásná to práce řezbářská s obrazy na plátě malovanými: uprostřed sv. Barbora, po stranách sv. Josef a sv. Jan Křtitel, výše pod baldachýnem Kristus na kříži a pod ním matka Boží a sv. Jan, miláček Páně. Tež charakterna je pěkné dílo řezbářské jako vůbec všechny potřeby k bohuslužbám. Starožitný jest

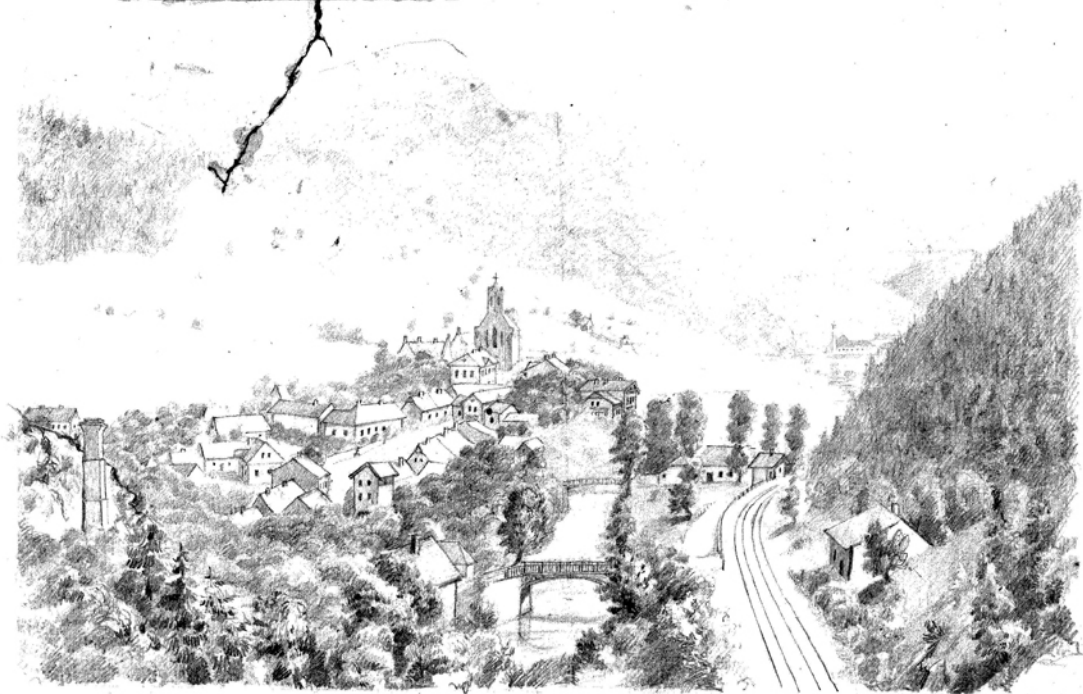
veliký, umělecky vyčištěný obraz Nanebevzeší Panny Marie na
oltáři bočním. Je to dílo jistého Ondřeje Morgensterma z Čes. Budí-
jovic z r. 1515 pro klášter Svätelský v D. Rakousích dodané. Při nové
úpravě kláštera později byla řezba ta prodána nějakému pánovi obchodníku,
od něhož koupil ji pro Adauor písař kníže Al. Jos. Liechlestein. -

Nad vchodem hlavním vybudována je jako silná reť jednoduchá věžka
pro zvony (2 malé), tak že kostel obýejně sěže postrádá. Budovu
kostelní a patrně i školu a faru vřstavěl vídeňský architekt Hieser.
Při cestě od kostela dále k nádraží stojí kamenný kříž ještě v okruhu
prostranství kostela, od něho oddělen kábrádkou ovocnou. Cesta podle
kříže odbočuje jednat k Babicím do svahu, jednat k nádraží dolů.
V úhlu obou cest poněkud na straní je náhledné stavení (Jana Pro-
cházký) a nad ním přes cestu babicím ještě výše na straní vila
pneusisty nadučitele Jana Musila. Dále při cestě k nádraží v
pěkné poloze stáen r. 1857 hrbitov s náhlednou kaplí, nádrnicí
a brannou gotického slohu. Je v soběm a náhledném stavu udr-
žován. Konečně pod lesem k Babicím nahore je malý, náhledný
domek (Přach), dále při cestě k nádraží ve straní vila stavitele
Švořtka z Brna, dříve Wurmova, blízko lávky přes Svítavu vedou-
cí k nádraží, mezi ní a pilou 2 domky přímenní pro dělníky pily ^{dřevocé} ~~pro dřevocé~~ ^{pro dřevocé} ~~pro dřevocé~~.

Nádraží v hlavním traktu je jednopatrové stavení, k němu
přistavěna je na dřevěné křtice restaurace a velká veranda
pro četné vyhledníky v létě potřebná. Velké skladiště směrem k
Bomu a byty přímenní s přilehlými kůlnami směrem k Blanskou
uvazirají následně. U bradel jsou po obou stranách prostou-
ného nádraží (s 5 párech kolejí) náhledné jednopatrové domky pro
vyhledně. Pod nádražím směrem k Bilovicím mezi cestou a říčkou
je budova bývalé továrničky na smaltované zboží ^{emalované} ~~emalované~~ ^{pro dřevocé} ~~pro dřevocé~~ ^{pro dřevocé} ~~pro dřevocé~~
ho advokata dr. Kloba, nyní pro nicely městanské školy (v r. 1920)
státem zabrané. Přes bratř proti této budově pod lesem na
straní stojí náhledná hájovna a něco níže vila „Bellesse“ (na
vyhledně), patřící nyní P. H. Wodvátkoví. Na pravém bř. Svítavy
posledně patří k obci křesná budova původního hotelu „Skalní“.

23/11. 1922 daroval pro obecni Krasice
p. Eduard Handl.

20/11. 1922
Hradec Králové
Ed.



Pohled na Adamov (z hranovské cesty.)
z r. 1874.

V pozadí bývalá
tvrz na emalové zbroji; kolem níto
Vr. 1930 zbudována pražská železnice.

W. Schwaninger 1874

"sklep" s prostornou kaštanovou ^{na zvláštní směr lemovanou} ~~stropem~~ ^{na míř} formo nad Svitavou
 zbudovala si telocvičná tělocvičná jednota jednoduší sál cvičební a
 divadelní sálově (otevřen v r. 1921 v listopadu.) Celkem má
 nyní Adamov 117 čísel domovních, z nichž poslední má v r. 1922
 zbudovaný domek pro národní obchodní s. p. v. na místě proušeného stam,
 kde nyní je nová kotelná.)

Okolí vsady.

Nad úzkým údolím Svitavy a jejího přítoku potoka Křtin-
 ského - kde Adamov se rozkládá, jsou se strmě straně a skal-
 ní útesy útvary žulosyentového. Straně zbrazděny jsou úklabi-
 mi na západě i východě řeky a vsady, jimiž vedou přecho-
 dy do okolí nebo přitékají menší horské prameny ke Svitavě.
 Nejvyšší bod nad Adamovem (v revíru babického) jest proti ná-
 draží. Jeho výška nadmořská jest 522 m a stojí na něm nadmořská výška
 vsady (u kotelny) je
 560 m.
 rozhledna "Alexandrova", zbudovaná z kamene před asi
 20 lety turistickým spolkem německým z Borna hlavně za
 přispění velkosměnářníka a obchodníka boněuskeho A-
 lexandra Suchánka. - Protější západní straně patří po-
 rýsovaná cesta "Čofavou", jež vyústí se skalního sklepa do
 údolí, do revíru "Jerísko" na území bilovického, dále na ú-
 zemí vránovském a ostátek na olomučanském území na lev.
 bř. Svitavy, po údolí Josefovské (Křtinské). - Vedle největšího přítoku Křtin-
 ského řeky z prava do Sv. stály potůček od Vlčehova mimo četné jiné
 méně stálé prameny. Vlčehovský potůček řeká do zbytku "staré ře-
 ky", rybníčku též u samé vsady nad sev. hradem, jež byl tam
 se proušením řečišti při stavbě brati (v letech 1847-1849). - Nad
 Adamovem přes Svitavu přiven návozy ve stol. 19. nákladný "stav"
 pro náhon na turbíny, jež původně stály při samém stoku Svi-
 tavy a Křt. potoka, opatřeny dřevěnou kolkou. Vleč býval nad
 "stavem" pětkrát koupel četné "Průňky" i domácími navštěvovaná, jako
 vůbec na letních vedech Svitava po celé řadě dále hemží se koupa-
 jícími se vyletněly, kteří tu mají laciné včím, pískové i sluneční
 lázně, ovšem někdy k malé radosti majitelů luk.

Zalermění strání (přes většinou lesy listnaté, méně jehličnatých) jsou učiněny příjemně přístupnými množstvím serpentinových cest, jež s nemalým nákladem upravuje správa panství. V té příčině stal se rozložitým vláště bývalý lesmistr (ředitel) Osvald Schadt. Největší a nejvíce používaná jest serpentina „jubilejní cesta“ na Krašov, zbudovaná na počest jubilea knížecího v r. 1908. Silnice Adamov nemá, kromě trati od nádraží na konec osady ve Křtiněm údolí. Všecky ostatní cesty spravuje svým nákladem panství lesní, vláště v dobrém stavu udržuje „silnici“ do Křtin. O výstavbu okresní silnice márně dosud obec se domáhala, zejména sama agrární a nemáje mnoho potahů (nejvíš asi 5 párů koní) a májíce k povážiti drahou. Okolnost tato je na školní obci, kam za nové doby automobily nesnadno dojížděti mohou, ač se stanoviska turistiky, jež pro Adamov je velkého významu, jest nutno, aby řádné cesty byly pro auta upraveny. — Pěkné rozhledy ~~skýtá~~ na okolí ^{je} „Alexandrovky“, a cesty na Krašov (kol. na Adamov a opět novým směrem k Novému Hradu), ze skály na Olomučanskou nad „slavení“, kde i znamenitá je ozvěna a kam v r. 1922 upravena vláštíní stezka. Proud turistů (jichž za pětkrát dnu letních v neděle a svátky, především v době 8. - 30. září o tak říčně pouti oravovské byvají tisíce) jde směrem k Krašovu, Vítěchovu, Babicím, Novému Hradu, k Bilovicím a kol. k Josefovu k Ryčím Skále a ku Křtinám. Za léta hlubší a šumí lesy ruchem turistickým, jež značně cesty (mým odborem Klubu českoslov. turistů z Brna) i rozkošné partie lesů a skalů velmi podporují. Vímě je značně such les menší, ale rodit-li se dráha pro sánky, a lyže, lze se nadíti, že i zimní sport oživi údolí a plavně. — Nemí jistě bez významu velkého námět vynějšího ředitele panství inženýra docenta (na vy. škole lesnické v Brně) Aloise Kubiče - to ku výstavbě „lesního města“ na myštině při trati (v Jeřtku) v blízkosti nádraží s drahou pro lyže i sánky, jakož i letním divadlem v přírodě v kotlině za myštinou. Turistika a sport i stavební podnikavost má v Adamově předu dobrou a budoucnost. ~ Trať vedoucí Adamovem (Brno-

Čes. Tělová) má jistě nejkrásnější (z hlediska turistiky) svou partii z Obrův přes Bilovice - Adamov do Blanska, běžící po umělých hravích a sklře 10 tunelů, z nichž "Novohradský" jest půl kilometru dlouhý. I blízkost jestynního bludiště u Macosky, Sloupu, ve Křtininském údolí a vzdálenější Ochozi čimí Adamov význačným místem turistickým. Bohužel je dosud málo postaveno o turisty rozleště po stránce ubytovací. Nemá tu dosud většího hotelu ani noclehárny.

Obyvatelstvo.

Dle posledního sčítání z r. 1921 má osada 998 obyvatel ve 177 domech obytných. Z obyvatel je 983 příslušníků republiky, (930 Čechů, 52 Němců a 1 Rus), 8 příslušníků rep. Rakouské (1 Čech, 4 Němci, 3 Francouzové), 4 příslušníci rep. Polské (3 Češi a těšínští odřezaní a 1 Polák), 3 příslušníci Maďarska (1 Němec a 2 Maďaři); celkem tedy, dle národnosti je v Adamově v lednu - únoru 1921: 934 Čechů, 57 Němců a 7 j. národnosti. — Dle náboženského vyznání bylo napočteno 920 římských katolíků, 57 bez vyznání, 5 evangelíků (čechů), 4 Židé, 2 Čeští Bratři (čestí evangelíci), 1 pravoslavný.

Nápadná různost jak v národnosti tak vyznání náboženském zprůsobena tu poměry společenskými, jež vyhověny fluktuací, t. j. přílivem i odlivem zemědělského dělnictva a úřednictva v závodech.

Zaměstnaním jest asi 60% obyvatel dělníky (v ústí nebo v Bohně a Blansku pracujícími), zbytek úředníci (v závodoch, na pile, u pastrů, u dráhy a učitelé), zbytek jsou živnostníci (5 hostinských, 3 obchod. sam. plovím = kupaři, 1 pekař, 3 řezníci (2 zdivo-^{op. 12.}voň hostinskí), 3 lukynáři, 1 holič, 2 krejčí, asi 4 obuvníci, a j.) Nemá tu řemeslníků pro zemědělství a stavitelství, neboť je tu jen jediný vetřis "gerunt", jehož majitelem (asi 40 akrů luk a pole) je Jan Ševčík, zet bývalého dlouholetého starosty obce Karla Rumlera. Tato usedlost je uprostřed vsady vedle továrny (na návsi) jsou jedním z "patricijských" domů. Z úředníků mnozí zaměstnaní jsou v Bohně a bývali tu z nedostatku byli v městě, dojíždějící denně dráhou.

7. 1. 1922.
přítel domů 100
" Obyv. (+ 1922) = 117
419 mužů
397 žen
816 osob
a to Čechů: 749
Němců 37
dle nábož.:
řím. kat. 801
evang. 4
Žid. 1
jiných 10
kromě 30. 11. 37
Prava.

Je tudíž Adamov místem výhradně průmyslovým a existence osady je závislou na rozvoji závodů, jejichž dějiny a osudy jsou vlastně dějinami a osudy celé obce.

Více místních úřadů v r. 1922 (v listopadu) byli tyto funkcionáři :
 Obecní zastupitelstvo 15 členů - starosta obce Jan Berchleba, dělník, člen ná místní školní rada - předseda Eduard Hlavák, řezník a hostinský v č. 86, trojřídnu smí. škola měšťanská - ředitel Frant. Kljnek, trojřídnu obecní smí. škola s pobítkou - řídící učitel Ant. Tillhon, správce zároveň pokračovací školy ženskostenské pro kovodělníky, říms. katolický farář Jakub Pokmahel (od 15/10.), vrchní poštmistr Ant. Schiebl, přednostka stanice železniční inspektor státní dráh Alois Brachtl, obvodní lékař MUDr. Janác Grydíl (zároveň lékař nemocenské pokladny a železniční), ředitel lesního průmyslu docent inženýr Alois Kubičec, střední ředitel závodů inž. Fr. Guth (ostatní ředitelé odborů : dr. inž. Lad. Noc (č. 1), Josef Chvátal (Němce), dr. inž. Jan Ritter, Něm.), správce pramení pily Josef Bobrovský, velitel četnické stanice ^{vrchní} (střední mistr Jan Tillhon.

Dějiny obce.

Osada vznikla jako dělnická kolonie při „hamrech“, jež vznikly při stoku dvou bystřin na blízkou ložisk železné rudy již dle nejstarších zpráv ve století 15. Jsou tedy dějiny obce zvláště do století 20. vlastně dějinami závodů a proto shýj zde stručný jejich nástin dle psaných zpráv inž. Ant. Jínka (přeložil ně. V. Fedra z německého originálu), pak dle „Vlastivědy Moravské“, dle archiv lesního úřadu v díle inž. Kubiče „Adamovskými lesy“ z r. 1922, dle školní kroniky a jiných pramenů, zvl. archivů obcí i sdělení jiných.

Žavodny
železnářské.

R. 1506 koupil zpustlé „hamry“ pod Novým Hradem (snad od správy královské nebo markraběcí?) - Beneš z Boskovic a obnovil je. K radosti své byl Beneš a jeho nástupcové králem Vladislavem II. (pravoval 1471-1516) za své služby věrně zproštěn všech dávek, jež do té doby hamry Novému Hradu odváděly (či komoře královské?). Hamry pak dány mn. v dedické držení ^{nebo jeho dědicům r. 1562 asi od Fr. I. albrechtovi z Boskovic.} V r. 1604 věnil se kníže Maximilián z Liechtheimů s Kateřinou, dcerou po (r. 1597) její.

Jann Šemberovi z Bystovic a Černé Hory. Manželé ti užívali velkého tehdejší majetku Bystovického - Kněmž i Pozořícké panství (s Novým Hradem) společně. Po smrti Kateřiny vládl Maximilián sám celým panstvím a v závěti poručil panství Pozoříce s Novým Hradem, jakož i Buceovice svému synovi Karlu Eusebiovi Liechtensteinovi. Ten pak po smrti jeho r. 1643 panství převzal a od těch dob je tedy Adamov - pod jménem Staré Hamry - v majetku tohoto rodu. V hamrech se přeměňovalo surové železo „frišováním“ na železo kujné. Byly asi r. 1732. rozlebovány, zvětšovány a proto asi také dělnická kolonie za „vlády“ majitele knížete Adama Josefa z Liechtensteinů rozšířena výstavbou nových domků na nové myštině (snad na svahu babického nad myštiní nebo při myštině mostárně). Hutě či vysoké pece zároveň rozšířeny i v údolí křtinyckém a i tam ještě povstala kolonie. Po svém rozlebiteli, případně zakladateli dostaly osady svá jména uvoa: Adamov a Josefov. Je pravděpodobno, že vytavené železo z hutí josefových k dalšímu zpracování dodáváno dílnám - železárnám do Adamova, jemuž ještě dlouho po r. 1732 se říkalo Staré Hamry. Ruda železná pro Josefov těžila se v ložiskách u Babic (na rovině za myštiní rozledekou), u Olomnic a Rudic. Pece párobovány dřevěným uhlím z okolních bohatých lesů. Křetlo tu tedy uhlířství. Ruda obsahovala asi 30% železa. Vysoké pece = hutě, jež původně asi byly v Adamově, po založení hutí v Josefově pravděpodobně jako přibližně rovněž a zůstaly tu jen železárnami. ^{r. 1862 nové rozlebované} V r. 1864 (dle fínky) nachycovány plyny, jež až dosud bez účinku vypouštěny a ušito jich k opětovnému spalování a zvyšování teploty. Ve vysokých pecích používaná tehda z polovice dřevěného uhlí a z polovice kokou. Tehož roku rozšířila se výroba železa ve vys. pecích a ruda dovážena i z Kunštátu, Letovic a Křižanovic. Tehda též v osadě A. postavena nová válcovna s hrubou i jemnou „protahovačkou“, jež hnána parním strojem, kdežto strojírna (původně jen k výrobě hospodářských strojů a náradí pro předešlé dvory a panství Liechtensteinů) již r. 1862 postavena byla. Po r. 1864, snad v r. 1869 vydala si správa železáren dobrozdání kněze o stavu selopnosti života železáren. Snad malé % ^{železa} rudy

a nabídky suroviny lacinější odjinud po obdržení dobrozdání byly příčinou, že začátkem r. 1870⁷ výroba ve vys. peci josefovské i frišování v Adamově přestaly a „hluboko do lesů ručjičiči viděry kladiv odsouzeny k mlčení“. Tím také vzalopa své dolování rudy v okolí, jakož i výroba dřevěného uhlí. Z válcovna v r. 1864 přitacena zrušena, pryj ještě před zastavením práce v hutích. Že to po jejím zrušení hned zavedena všestrannejší výroba ve strojárně: parní stroje, kotly, dříví parízení, vodou řízení, řízení mlyni, pil, železnice, při čemž zaměstnáváno asi 300 dělníků. — Po zrušení hamru a válcovny vystavěna r. 1871 nová slévárna a nová turbina s drátěným převodem (lanem) ku hamru strojárně, parní její stroj nechali v rezervě. Budovy zrušené odlevo vykouřeno jako kotelárny a mostárny, staré frišovny kouřeno za skladiště. Budovy v Josefově zůstaly opuštěny a nepoužity.

Nejvyšší mezdá dělníková v r. 1862 byla 12l. 20 kr. denně při 11¹/₄ hodinové denní práci, a to se pracovalo od 6 hod. do 8 ráno, pak od 8¹/₂ hod. do 12, od 1-7 odp. se 1¹/₄ hodinová přestávka k sváčině. Začátkem r. 1874 zavedena 10 hodinová doba pracovní a zřízena pro onemocnělé a práce neschopné dělníky bratrská pokladna, do níž příjem plynul ze 4% příspěvků ze mzdy, z pokut a z povolení k řízení. Onemocnělý dostával 1/3 své mzdy (z pokladny bratrské), při neschopnosti k práci a vydeřku po 10 letech pracovní nejvyšše 36 l., po 35 a více letech 54 l. počín penze mimo to lékařské ošetření, léky a pohřebné. Základní kapitál na počátku bratrské pokladny činil 3890 l., jež pokladně dány při rozpuštění staré nemocenské pokladny.

R. 1880 pronajaty celé závody firmě Märky - Bromovský - Schulz v Barse na 25 let. (Ke školní kronice stala se dohoda o nájmu 23/12. 1879 a závody nájemci odevzdány 1/2. 1880.) Členové bratrské pokladny z části dostali odbytě, z části provisi a zbytek jmění přes 60.000 l. předáno kmáčeim právnímu nástupci dr. Reissigovi v Boně ku další správě (vyplácení pensí.) Co smělí posledního pensisty měl zbytek jmění připadnouti chudinskému fondu stádk Adamova, a to dle stanov, jež v tomto bodě změní se nesmějí. — Do nájmu ~~zavody~~ nejen dílny, ale i

všecka obytná stavení a hospodářská, pole, louky i závodní hostinec, kde
 dy axi i kámenček. Vodní pohon na Svitaově zveřejněnou novou turbínou, pro
 slévárnu postavena vlastní turbína „na říčce“, t. j. potoku Křtinyckém. (Bylo to
 asi při stoku potoka toho se Svitaovou proti kapličce - jak při popisu obce zmíni-
 no a jak tuškový nářez z r. 1884 uvádí.) Lívnic (náhon) a potoka v to-
 varním dvoře překlenuje kotelárna přemístěná a bývalé válečny do pro-
 jomny a dvoře kovárnické. Do vyprázdňené této válečny umístěno od-
 dělení elektrárenského. Obráběcí stroje rozmnoženy, počal dohledovat
 vojčien (s malým kolísáním počtu) až na 600 osob.

R. 1893 přistavěna nová montovna, nová modelovna a přizvána sléčná
trati z továrny přes Svitaov kolem závodní hospody „Skalni sklep“ a po pravém bř.
 říčky na nádraží. Závodní nízký hostinec - zmíněný Skalni sklep - zborov a vy-
 stavěn okusný, nyníjší hotel jednopatrový s prvotornou restaurací a „klubov-
 namí“.

R. 1905 po uplynutí doby nájemní a po smrti obou šéfi závodní Märkyho
 a Schnlze přešla strojírna (závod) koupí na firmu „Brunnovský-Schlz-
 a Lohr“. Znovu zveřejněn vodní pohon sřízením dvou nových turbin (Fran-
 cisových), jedné s 100 koňských silách pro pohon elektrický na místo
 dosavadního převodu drátěným lanem, druhé s 40 koň. silách vyhradně
 k pohonu dynamu pro nízké osvětlovací. Znovu opatřeny četné stroje
 obráběcí a kovárna byla tehda v plném chodu a porokotu. Vyrábělo se
 cukrovnické zařízení pro luzecko, Rusko, Itálii, parní stroje,
 parní kotle, plynové a benzinové motory, turbíny, silniční válce, za-
 řízení pro petrolejové rafinerie, pilky a transmise, mosty, práce
 mědikovecké, zařízení vodních stanic, čerpadel, jérábů a j. (chladič. stroje lodní.)
 Do nemocenské pokladny platí dělníci této doby (r. 1908) 4%, zaměst-
 navatel 2% mzdy. V nemoci obdrží dělník 60% mzdy vedle lékař-
 ského péčeni, léků a pohřebního. Mimo to všichni dělníci jsou
 pojistěni proti úrazu a toto pojistné platí firma sama. ~ Pracovní
 doba je (v r. 1908) 54 hodin týdně, a to od 7. hod. - 12 hod., od 1¹/₄ do
 6 hod. odp. - v sobotu jen do 5¹/₄ odpoledne. Největší týdnemí výdělek je
 té doby 36 K týdně. Pro ubytování rodin dělnických je dosti bytů za náhon
 žiní. Docházejí sem mimo domácí i dělníci z Kranova, Měchova, Olomčan, Blanská,

Správně: Turbína
 ta stávala výše na
 Křtinyckém nad nyníjší
 kovárnu. (Opisil
 F. Hájek 19. 12. 1922)

Babic, Habrůvsky a odjinud. - (Podnět ale papísky ing. Ant. Finke, jež kopí své, papísky datem v lednové dce 27./2. 1908.) - V r. 1910 provedena fúze „Pražské akc. strojny díve Ruston a spol.“ s dosavadní firmou „Bromovský - Schulz a Sohř“. V r. 1913 nastala nová fúze pod firmou „Pražská akciová továrna strojna dí. Ruston, Bromovský a Ringhoffer“, když byl společník firmy předsedle Sohř ztratil špatnou spekulací v řádově několikamilionové jmění (hlavní odepisován 2/3 akciového kapitálu). Tehda mnoho inženýrů také propuštěno?

V r. 1915 provedena další fúze a závody pracovaly pod firmou „Spjené strojny akc. spol. dí. Skoda - Ruston - Bromovský a Ringhoffer“, v r. 1918 koupily závody pro firmu „Oesterreichische Daimler-Motoren A. G. ve Víd. N. Měste“, po převratu pak v r. 1920 koupily od Daimlerů firmou „Akc. spol. pro stavbu strojů a mostů v Sdamevě“, jejímž hlavním podílíkem jest vídeňský finančník Castiglione.

Jako první akc. společnost, jež vedle rozšíření továrnych budov i novou budovu (v r. 1905) kancelářskou (u silnice proti závodům) byla postavila, tak každá následující společnost v závoděch změny a přestavby prováděla. Roku 1911 zrušena ku př. slévárna a porbořena, závody upraveny nově především pro stavbu mostů a velkých jeřábů. Nová mostárna měla 117 m délky a 33 m šířky. Pro montáž mostů upraveny dva velké dvory. V této době přišla do Sdameva značná část dělnictva a inženýrictva od rozrušené tehda firmy Ruston a spol. z Libně. Pro ně vystaveny téhož asi roku dva dvoupatrové domy u parucké pily (č. 102 a 103), v nichž lze až 30 rodin ubytovati.

Už do převratu (říjen 1918) vyráběny zde hlavně železniční i silniční mosty, parní jeřáby, jeřáby elektrické, pomborové i ruční, jichž za světové války mnoho bylo potřeba. Z malé části vyráběny pro dráhy železné výhybky a polní dráhy. Firma Daimlerova převzavši závod zamýšlela jej zříditi ku výrobě anebo úpravě součástek různých ku vlastním výrobkům, jež hlavně pro účely válečné hospoděny v závoděch téže firmy ve Víd. N. Měste.

Za tím právě účelem koupě sjednána a proto prodávající firma
 (Skoda - Ruznov atd.) své objednávky, jež tehda měla, přestěhovala do
 Prahy i se sklady, materialu, s archivem, výkresy, i některými
 stroji. Také část úřednictva odborného odešlo s ní do Prahy.
 Závody zůstaly skoro prázdné, když v tom přišel politický
 převrat. Všecky plány a výpočty Daimlerovy ~~z~~ vyústily na-
 lečivé konjunktury, selhaly následkem uzavření hranic proti
 Rakousku, takže nebylo možno továrně ani poříditi ani zá-
 kázkami působiti. Nastaly plé časy pro závod. Pro nedosta-
 tek práce byla asi polovina dělnictva po tři měsíce z práce
 vyřazena dostávajíc zatím od firmy, 60% dosavadní mzdy.
 Teprve v druhé polovině r. 1919 výroba z části obnovena a hoto-
 vila se ruční železná kolečka, opravování, cesty a budovy. Když
 potom státní správa objednala potřeby železniční, hosiřeny zase vyhyb-
 ky, kolejnice a p. To vše ale nestačilo, aby zaměstnán byl
 tehdejší celý stav dělnictva (asi 350 osob), a proto úsilovně práce pro
 závod hledána na přímých místech, až konečně depistace dělnictva
 k vládě do Prahy vypláná vymohla objednávku oprav náklad-
 nich vozů železničních. Opravy ty asi rok závod zaměstnávaly,
 když nastal opět nedostatek práce, jelikož o správy vozů ucháre-
 ly se i jiné firmy. Tu na novou intervenci dělnictva i úřed-
 nictva přiděleny do Adamova k opravě železniční lokomo-
 tivy. Po dalším roce těchto oprav dělnictvo tak se do práce té
 přizpůsobilo, že nová firma „Ško. spol. pro stavbu strojů a mostů“
 r. 1920 mohla bez nesnází převésti opravy ty ve velkém. Sprá-
 ní právě této společnosti podařilo se získati objednávku oprav
 50 (padesáti) lokomotiv pro království SHS (Jugoslavie) a spo-
 lečnost odhodlala se továrně ke tomu účelu moderně přestavěti.
 Na místě zadního dvora při horní cestě k Josefově vystavena opět no-
 vá budova zděná 120 m, v šířce 24 m, vybetonována a v ní
 zřízeno nové elektr. posunovací, a cesty k Blanské postavena
 nová elektrárna (strojovna) s parní velkou lokomobilou firmy
 Lanzi a spol. z Mohuče. V dosavadní mostárně zřízeny pro celá

širíce dlouhé kanály k účelům oprav lokomotiv, kotlárna přerušena, v dřívější montovně jeřábů a též ostatní dílny všechny dílem přestavěny, dílem účelně upraveny. Počet dělnictva tehda (v r. 1921-22) stoupl na 678. V létě r. 1922 následkem náhlého vzestupu kursu naší koruny (Kč) a následkem vzrostlé peněžní tísně v SHS objednávky nedostatečně spláceny, pročež práce na opravách lokomotiv bylo třeba stále více omezovati, až konečně v listopadu 1922 propuštěno 150 dělníků a zbylá část dělnictva pracuje pouze tři dny v týdnu (v počtu 530.) V vánočních dáních část dělnictva i některá z úřednictva nižšího určena jest ku propuštění následkem všeobecné krize průmyslové v republice. ^(26/12. 1922)

Dělnictvo v závoděch zaměřované bylo a jest vesměs národnosti české, bydlíc zde nebo docházející a dojíždějící z okolí. Úřednictvo jest z větší části (vyšší hlavně) německé, z části (hlavně nižší) české. Poměr Čechů a Němců v stavu úřednictva se vůbec měnilal při přechodu závodů z jedné firmy na druhou.

Z vedoucích úředníků v rozvoj závodů měl značné zásluhy ředitel inž. Sigmund (v letech 1904 - 1906) ^{za něhož zmíněna kniha v obci 1905,} ředitel Vincenc Havránek proslul přílišnou snahou spořádat a zájmy továrny opříti obci nemějně hájiti (asi 1906 - 1908), ocitaje se tak v častých sporách o cesty, ploty a různé služebnosti s obcí. V dobré paměti úřednictva i občanstva je literárně činný ředitel stavební rada Lnd. Rantsenkranz (byl tu asi do r. 1914) ze něho koušena slevárna. ~ Neblaze zaprván zůstal v dějinách závodů a obce za války vojenské zde působící ředitel Průšaek Richard Wüstenhube. Továrna majíc dodávky pro stát, byla jako všechny takové závody pod dozorem vojenským, jež vykonával v r. 1917 a 1918 polák major Millschitzki, pak Čech Marek. Nepříátelskou lehdejší nálada proti všem českému, jaká jevila se u všech rakouských úřadů a německé společnosti, zprůsobila ovšem i v závoděch a také v obci adamovské mnoho nepřijemnosti, poněvadž německá vyšší úředníci s vojenskými dozorci a kolářské s velitelem železničních

strážníků vojenských oddílů, rozložených po celé době trati, nadporučíkem Kozou uplatňovali bez rozmyslu, se stouplí bosí svíj. vliv oproti každému uvědomělejšímu českému úředníku a dělníku. Jakkoli české sebevědomí bylo v rázodětech dušeno a pronásledováno, nepodajní nebo nepohodlní čeští lidé posílání na vojnu nebo jinak jim živobytí zlepšováno. Spěchounství, sledičství, suda-vačství i šplhavost a přetvářka byly tehda v rozkvětu. Českému písmu slibováno po válce - v jejím vítězném pro Rakousko konci v kruzích německých nepochybováno - úplný pád. V občanstvu a dělnictvu českém tajená bolest i hněv propukly ovšem po nepředvídaném pro Němce konci války. Neoblíbený ředitel Würstehube jen velkomyšlností a duchapřítomností některých českých úředníků uchráněn při převratu říjnovém v r. 1918 od potupného, tehda obvyklého, trestu „vyvezení na kolečkách“ a ložárny. Byl brzy firmou přeložen do závodu ve Vid. N. Městě, vedení závodu svěřeno mladšímu řediteli Josefu Chváralovi, také sice Němci, jenž ale byl svým vystupováním za války kde s člověkem dosti snáze-lijým. Jemu pak firmou přidelen nový technický ředitel dr. ingenieur Ladislav Moc, též, jenž jako důstojník u firmy Drimlery ^{ve V. N. Městě} za války dozor technický vykonával. Mimo tyto ustanoven v nově zařízeném závodě druhý technický ředitel Němce dr. ing. Ritter a od r. 1921 pověřen ročním dozorem ing. Bedřich Gůth, člen správní rady společnosti, dojíždějící sem z Prahy a česky dobře mluvící. Pro krajiny Jugoslavia a jejich objednávek stáduje kde jejího zástupce Ing. z Dubrovnicka ing. Tomka Lore a v úřednictvu umístěn Chorvat Filip Flakovač. (Flakovač)

Flakovač odstěhl v r. 1923.

V r. 1921 (na podzim) odkoupila firma vilu továrnicka berněnského Schöllera a jeho zedě Mühlringhause, zvýšila ji o patro, v celé vile přední budovu v pravo a vjezdu rovněž upravila a ubytování pro rodiny vyšších úředníků. Koupí tou závody staly se majitelem budovy, pro „zámečkáři“ (kde rovněž úřednictvo vyšší ubytováno) nejvýznamnější. Úřednictva je v přítomné době (prosinec 1922) asi 60 osob, z nichž správce skladistě Int. Schuman, rodem,